

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné výchovy

Foster care as one of the forms of substitutional family upbringing

Vedoucí práce:
Mgr. Jana Poláčková

Autor:
Lucie Potočková DiS.

2014

Děkuji vedoucí práce Mgr. Janě Poláčkové za odborné vedení a rady, dále mé poděkování patří sociální pracovníci a všem osloveným pěstounským rodinám za jejich poskytnuté informace a v neposlední řadě děkuji svému příteli a mamince za podporu.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne.....

Podpis.....

ANOTACE

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývá pěstounskou péčí, jako jednou z forem náhradní rodinné výchovy v České republice. Praktická část je věnována samotným pěstounským rodinám. Zejména jejím osobním zkušenostem a poznatkům z celého procesu získání dítěte do péče. Práce také zmiňuje formu profesionální pěstounské péče a rozhovor se sociální pracovnící. Cílem práce bylo získat poznatky o tom, jak vypadá pěstounská péče v praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, orgán sociálně-právní ochrany dětí, předpěstounská péče, pěstounská péče na dobu přechodnou, profesionální pěstounská péče, náhradní rodiče, dávky pěstounské péče

ANNOTATION

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part concerns with foster care as one of the forms of substitutional family upbringing in the Czech Republic. The practical part is devoted to the actual foster families, in particular to their personal experience from the whole process of getting a child to foster care. The thesis also mentions the professional foster care and an interview with a social worker. The target of the thesis was to get knowledge about how foster care works in practice.

KEYWORDS

Family, substitutional family care, foster care, social and legal protection of children, provisional foster care, temporary foster care, professional foster care, fosterparent, subsidies for foster care

Obsah

Teoretická část	7
1. Úvod	7
2. Pěstounská péče	9
2.1 Historie pěstounské péče	9
3. Typy a formy pěstounské péče	12
3.1 Příbuzenská pěstounská péče	12
3.2 Hostitelská péče	13
3.3 Poručnická péče	14
3.4 Předpěstounská péče	14
3.5 Profesionální pěstounská péče (na přechodnou dobu)	15
4. Zprostředkování pěstounské péče	16
4.1 Finanční zajištění pěstounských rodin	17
4.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	19
4.1.2 Odměna pěstouna	20
4.1.3 Příspěvek při převzetí dítěte	21
4.1.4 Příspěvek na zakoupení vozidla	22
4.1.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	22
4.2 Děti vhodné pro pěstounskou péči	22
4.3 Převzetí dítěte	23
4.3.1 Principy a zásady samotného předání dítěte	24
4.3.2 Úskalí pěstounské péče	25
5. Co nového přinesla novela o sociálně-právní ochraně dětí	26
5.1 Práva a povinnosti pěstouna	26
5.1.1 Dohody o výkonu Pěstounské péče	26
5.2 Dávky pěstounské péče	27
5.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	27
Praktická část	30
6. Úvod do praktické části	30
7. Metoda rozhovoru	31
7.1 Organizace rozhovoru se sociální pracovnící	31
7.2 Interpretace otázek	31
7.3 Shrnutí získaných informací po rozhovoru se sociální pracovnící	34
8. Výběr pěstounských rodin a organizace rozhovoru	35
8.1 Otázky:	35

8.2 Pěstounské rodiny a interpretace otázek	36
8.3 Shrnutí získaných informací po rozhovoru s pěstouny	45
9. Závěr.....	46
10. Seznam použitých zdrojů.....	Chyba! Záložka není definována.
11. Seznam příloh	Chyba! Záložka není definována.

„Rodina není vždycky jen původ. Jsou to lidé ve vašem životě, kteří vás chtějí i ve svých životech, kteří vás akceptují takové, jací jste. Ti, kteří by udělali cokoliv, aby vás viděli usmát se, a kteří vás milují bez podmínek.“

(neznámý autor)

Teoretická část

1. Úvod

Každé dítě potřebuje, aby ho někdo miloval a aby někam patřilo. Snadno se to řekne, ale někdy je bohužel těžké to uskutečnit. Děti, které z různých důvodů nemohou žít ve své biologické rodině, někdy najdou domov u náhradních rodičů. Cesta za přijetím dítěte, které se narodilo někomu jinému, však není lehká, a to nejen pro náhradní rodiče, ale zejména pro dítě. Proč se lidé rozhodují stát se novou rodinou pro opuštěné dítě? Je to rozhodnutí, které se velmi těžko odívá do slov. Myslím si, že přijmout děti do svého srdce, provést je kusem svého života a svítit jim na cestu je to nejcennější.

Svou práci jsem věnovala pěstounské péči, jak té klasické, tak i té profesionální, která je dnes stále diskutabilním tématem, přesto, že od přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí uplynul už rok.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem vymezila základní pojmy a charakterizovala jednotlivé formy. V druhé části jsem se nejprve věnovala tématice novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, pomocí metody rozhovoru, který jsem vedla se sociální pracovníci, dále jsem oslovila několik pěstounských rodin a zpracovala jejich poznatky, zjistila jsem, jaké mají zkušenosti i to, jak vnímají svou roli pěstouna v rámci současného systému nastavení služeb.

O problematiku pěstounské péče jsem se zajímala už na předešlých studiích. V rámci studia na VOŠ sociálně pedagogické jsem prohlubovala vědomosti a získávala zkušenosti na praxích, které jsem zpravidla absolvovala v institucích, jejichž náplní byla mimo jiné i náhradní rodinná péče.

V poslední době jsem se však začala zajímat o novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která je mimo jiné jedním z předmětů mé bakalářské práce. Stala jsem se totiž jednou z těch, kteří zákon kritizují a neshledávají v něm nic moc přínosného. Chtěla jsem tedy mluvit s odborníky a dozvědět se více informací.

Téma opuštěných dětí se mě dotýká natolik, že bych mu nadále chtěla věnovat pozornost i v budoucích letech. Možná už jen proto, že jsem byla v životě svědkem několika takových příběhů a osudů a věřte, že jsou to silné momenty, které ve vás leccos zanechají, a dnes také

vím, že přitulení opuštěného dítěte má úplně jiné rozměry. Možná mi to nebudete věřit, ale už jako malá slečna jsem si přála pracovat v dětském domově a pomáhat opuštěným dětem, které neměly to štěstí na vlastní fungující rodinu. Bude to znít nejspíš jako nějaká fráze, ale takové povolání je vlastně mým snem dodnes, proto jsem si záměrně zvolila tyto obory pro mé studium. Snad se mi sen splní a já tak budu moc naplňovat svůj život něčím, co má opravdu smysl.

2. Pěstounská péče

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“¹ Vedle adopce je druhým typem náhradní rodinné péče. V řadě ohledů se od ní však liší. Dítě totiž nemusí být „právně volné“, jak je tomu právě v případě osvojení, ale znamená to, že o něj biologičtí rodiče nadále jeví zájem a nedali souhlas k jeho osvojení.

Jeho svěření do pěstounské péče zprostředkovává orgán sociálně-právní ochrany dětí a stvrdit ho musí soud. Pěstoun se však nestává z hlediska práva plnohodnotným rodičem dítěte ani jeho zákonným zástupcem. Tím zůstávají jeho skuteční rodiče, pokud je soud rodičovských práv nezabavil.

Pěstoun smí dítě zastupovat a spravovat jeho záležitosti jen v každodenních záležitostech. K závažnějším a úřednějším aktům, jako je třeba vyřizování občanského průkazu, je třeba souhlas zákonného zástupce.

Dítěti zůstává původní jméno i příjmení a může se dál stýkat se svými biologickými rodiči. Pěstoun vůči němu nemá ani vyživovací povinnost, na jeho výživu mu přispívá stát. Zatímco adoptované dítě se stává jednou pro vždy „vaším“, jako pěstouni nemáte nic jisté. Soud může kdykoliv péči zrušit, nebo vám vyhoví i v případě, že sami žádáte o zrušení. V jiných případech pěstounská péče končí, když dítě dosáhne plnoletosti nebo přestane být „nezaopatřeným dítětem“ - těmi jsou pro zákon i nevydělávající studenti do 26 let.

2.1 Historie pěstounské péče

Podle autorů V. Bubleové a Z. Matějčka lze za předchůdce placené pěstounské péče považovat tzv. **instituci kojných**, která má své kořeny již ve starověkém Řecku či Římě. Kojné a chůvy běžně patřily mezi služebnictvo panovníků ve středověké Evropě. Bylo také běžné, že městská rodina svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné z venkova. Pak ho zase přijímala zpátky, ovšem pokud přežilo. Záznamy vypovídají totiž o tom, že přežití bylo spíše výjimkou než pravidlem. V době osvícenství se začaly hromadně zřizovat nalezince, avšak placené kojné a chůvy existovaly nadále, ale v té době už se jim dostalo úředního názvu

¹ MATĚJČEK Z. A KOL., *Náhradní rodinná péče*, Portál 1999, s. 34

„pěstounů“. Mimo soukromé iniciativy se začal angažovat i stát se svými úředními orgány. Dítě z nalezince, stejně jako dříve z rodiny odcházelo brzy po narození ke kojné na venkov, ovšem místo dvou let, tam pobývalo šest let.

Nalezenec byl vydržován zemským fondem, z čehož se platila i následná pěstounská péče. Dítě ze zemské porodnice přicházelo do péče pěstounky osmého dne po narození. Pěstounka se prokazovala vysvědčením, měla být zdravá, mravně zachovalá a poměrně majetná. Plat byl sestupný, vzhledem k věku dítěte a byl vyplácen každý měsíc, po potvrzení a návštěvě faráře, který kontroloval, zda je dítě naživu.

Průkopníkem mezi nalezinci se tedy stal **Vlašský špitál v Praze**, který byl založen na začátku 16. století. Pražský nalezinec platil dva lékaře, kteří byli spíše tzv. dozorcí nad pěstounskou péčí. V rodině vykonávali návštěvu jednou za dva měsíce.

Ukončením šestého roku, muselo být dítě vráceno do ústavu. Pěstounka tak odevzdala dítě v přijímací kanceláři, vrátila zbytek ošetřovného a kontrakt.

Z ústavu pak šly děti do kláštera šedých sester v Karlíně, který fungoval jako třídící přechodná stanice. Odtud byly posílány do domovské obce a svěřovány rodině, která se o něj přihlásila a měla je posílat do školy a vést k řemeslu. Mnohdy tomu tak nebylo a děti pomáhaly v pastouškách, živily se střídavě po domech nebo žebřaly. Pokrokovým zařízením, zřizovaným na podkladě zemského chudinského zákona z r. 1868 se staly okresní sirotčince. V roce 1902 Zemský výbor v Čechách pro děti a mládež založil sirotčí fond. Na jeho základě pak vznikaly v jednotlivých okresech Okresní komise pro péči o mládež, jež měly za úkol starat se o osiřelé a opuštěné děti. Roku 1908 v Praze vznikla i samotná **Česká zemská komise pro péči o mládež** při Zemské školní radě. Tato komise pak bez finanční pomoci státu sdružovala dobrovolníky z různých oborů a koordinovala činnost Okresních komisí pro péči o mládež. Koncem války měla ve své správě 15 ústavů.

V období první republiky se Česká zemská komise stala Zemským ústředím péče o mládež.

Pěstounská péče se dělila na čtyři typy:

1) nalezenecká- navazovala na pobyt dítěte v nalezinci či sirotčinci. V pražském nalezinci to bylo do deseti let, později do šestnácti let, pak se dítě do ústavu opět vracelo. Výběr pěstounů a dohled nad péčí o svěřené děti zajišťoval ústav na základě tzv. ústavního poručení.

2) řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež- tato forma péče navazovala na stav z doby Rakouska-Uherska. V roce 1921 byl však vydán nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Na jeho základě již sociální pracovníci Okresních péčí o mládež

vyhledávali pokud možno spolehlivé pěstouny – mravně bezúhonné, v dobrém zdravotním a psychickém stavu.

3) v tzv. koloniích- rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích, v okrese, kde sociální pracovníci vyhledali vhodné rodiny a svěřili jim děti do pěstounské péče. Díky blízkému sousedství rodin, bylo pro sociální pracovníky snazší rodiny kontrolovat a pomáhat jim v případě potřeby s výchovou svěřených dětí. Začátkem dvacátých let spravovaly Okresní péče o mládež 16 rodinných kolonií, v roce 1937 již 24.

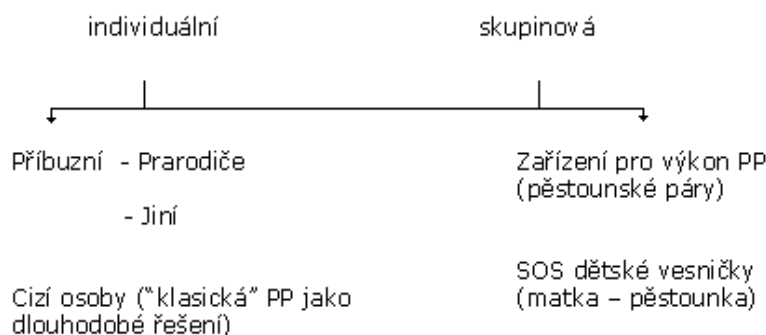
4) na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání. Tento způsob péče se pak měnil ve svěřování dětí prarodičům nebo jiným příbuzným. Byl to jediný typ pěstounské péče, který přetrval z doby první republiky až do sedmdesátých let.² Po druhé světové válce, zvláště po roce 1948 byly nalezinice přejmenovány na Ústavy péče o mládež a byly zrušeny Okresní komise i jejich Zemské ústředí. Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské byla v roce 1950 zrušena a znovu obnovena byla až po 23 letech.

² MATĚJČEK A KOL., *Náhradní rodinná péče*, Portál 1999, s. 29

3. Typy a formy pěstounské péče

V praxi se uplatňují 2 typy pěstounské péče, a to individuální a skupinová. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí, s pěstouny, kteří většinou mají své děti nebo již děti vychovali. Skupinová v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče, což mohou být velké pěstounské rodiny, někdy i s vlastními dětmi a dalšími 4-8 nebo i více dětmi přijatými. Dalším druhem skupinové pěstounské péče, tedy „zařízením pro výkon pěstounské péče“ jsou SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka-pěstounka, která mívá k pomoci další osobu, které se říká „teta“ a která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka pěstounka s dětmi bydlí v samostatném domečku. Rodinu tak tvoří matka-pěstounka a zpravidla 6 a více dětí různého pohlaví a věku. Často se jedná o sourozence pocházející z jedné vlastní rodiny, která z nějakého důvodu ve svých funkcích selhala.³ V tomto případě se zřizují v samostatných objektech nebo prostorách, které zřizovatel vybaví byty pro rodinu s větším počtem dětí. Skupina 10-12 domečků představuje Vesničku.

Pěstounská péče

4

3.1 Příbuzenská pěstounská péče

Pokud rodiče dítěte nemohou nebo nechtějí o své dítě osobně pečovat a není možné jim stanovit vyživovací povinnost na dítě, může být dítě svěřeno do pěstounské péče jiného rodinného příslušníka, nejčastěji prarodiče nebo jiného příbuzného. Orgán sociálně právní ochrany dětí má za povinnost při vyhledávání nového prostředí pro děti oslovit příbuzné. Tato

³ MATĚJČEK A KOL., *Osvojení a pěstounská péče*, Portál 2002, s. 16

⁴ MARCISOVÁ A., <http://www.cim.cz/pestounska-pece>, 2008

osoba pak má nárok pobírat pěstounské dávky. Výjimkou jsou osoby v přímé příbuzenské linii, tedy prarodiče, které mají vůči dítěti ze zákona vyživovací povinnost.⁵ V takovém případě mají nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, avšak odměnu pěstouna pobírají pouze v případech hodných zvláštního zřetele, tj. tehdy, když jim jejich situace neumožňuje zajistit dostatečný příjem vlastními silami například vysoký věk, nebo zdravotní omezení.

Tato forma pěstounské péče přináší mnoho úskalí od přespříliš emočně nabitého vztahu s biologickými rodiči až k vysokému věku pěstounů, avšak za pozitivní můžeme považovat, že dítě vyrůstá mezi svými a zůstává ve vlastní rodině. Příbuzenská PP je v České republice zastoupena asi 1/3 mezi všemi pěstounskými péčemi.

3.2 Hostitelská péče

Zvláštní formou pěstounské péče je hostitelská forma, kdy děti z dětských domovů na návštěvy, víkendy nebo prázdniny do rodin. Tyto návštěvy jsou pro děti, které nejsou z nějakého důvodu hlášeny do náhradní rodinné péče. Nejčastěji se jedná o děti staršího věku, děti které nejsou právně volné a udržují kontakt se svými biologickými rodiči. Mají tak možnost navázat nové přátelské vztahy a osvojit si standardy rodinného života.

Na základě souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jsou děti ředitelem dětského domova pouštěny vždy podle trvalého bydliště dítěte. Přímo pojem hostitelská péče není zákonem upraven a tato forma není ani nijak podporovaná státem. Veškerý pobyt, strava, výlety, vstupné je v kompetenci rodiny. Finančně náročná tak bývá i cesta do dětského ústavu pro dítě, protože některé rodiny pro ně dojíždějí několik kilometrů. Pobyty bývají víkendové, nebo i prázdninové čtrnáctidenní. Tento typ je vhodný zejména pro děti školního věku, které již dokážou pochopit, že se bude jednat pouze o dočasné pobyty. To si však musí uvědomit i rodiny, které toto nabízejí.

Hostitelskou péči lze povolit u dítěte, které je v ústavním zařízení na základě předběžného opatření, takže ústavní výchova dosud nebyla nařízena. Žádost o tuto péči se podává u ředitele ústavního zařízení, které si pak samo vyžaduje výše uvedený souhlas. Pobyt může být pravidelný nebo nepravidelný opakovaný.

⁵ <http://www.hledamerodice.cz/pribuzenska-pestounska-pece>

3.3 Poručnická péče

Stává se někdy, že oba rodiče nezletilého dítěte zemřou, nebo jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo byl výkon jejich rodičovské zodpovědnosti pozastaven, anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Pak soud stanoví dítěti poručníka, který je povinen dítě vychovávat, zajišťovat jeho potřeby a zastupovat v běžných záležitostech. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci-týkající se dítěte-vyžaduje schválení soudem.

Poručníkem dítěte může být právnická nebo fyzická osoba. Pokud má v osobní péči dítě fyzická osoba, jsou mu vypláceny dávky shodné s dávkami vyplácenými pěstounům. Jestliže to není v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem toho, koho doporučili rodiče. Pokud se stane, že nikoho nedoporučí, má soud ustanovit někoho z příbuzných, nebo osob blízkých dítěti či rodině. Poručníky mohou být i manželé. Nemůže-li se stát poručníkem ustanovená fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Poručník zodpovídá za řádné plnění této funkce a podléhá pravidelnému dozoru. Podává také soudu zprávy o nezletilém dítěti a skládá účty ze správy jeho jmění.

3.4 Předpěstounská péče

Než soud rozhodne o svěřeni dítěte do pěstounské péče, může být dítě dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče budoucího pěstouna. Jestliže je dítě v ústavní výchově, nebo v zařízení vyžadující okamžitou pomoc, nebo v pěstounské péči na přechodnou dobu z rozhodnutí soudu, nikoli na žádost rodičů, není ke svěřeni dítěte do předpěstounské péče třeba souhlasu rodičů. Po dobu trvání předpěstounské péče náleží stejné hmotné nároky (dávky) jako v případě pěstounské péče.

„Předpěstounská péče složí především adaptaci dítěte a žadatelů na novou situaci, v tomto období je možné ověřit a zvážit, jaké jsou předpoklady pro vytvoření uspokojujivého a úspěšného vztahu mezi dítětem a rodinou.“⁶

Budoucí pěstoun musí do tří měsíců od svěřeni dítěte do předpěstounské péče podat návrh na zahájení řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče, jinak rozhodnutí o předpěstounské péči pozbyde platnosti.⁷ Novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí (2013) je však zavedena možnost rozhodnutí o předpěstounské péči zrušit, dříve to nebylo možné, ani pokud se například ukázalo, že prostředí není pro dítě vyhovující.

⁶ BUBLEOVÁ V., *Osvojení a pěstounská péče*, Portál 2002, s. 26

⁷ <http://www.rozumacit.cz/nahradni-rodinna-pece>

3.5 Profesionální pěstounská péče (na přechodnou dobu)

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v české legislativě zakotvena již od roku 2006. Avšak přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999 Sb.) dochází k 1. 1. 2013 k její profesionalizaci. Tato péče se využívá za situace, kdy se původní rodiče nemohou dočasně nebo na určitou dobu starat o dítě a vykonávat tak rodičovské povinnosti. Další možnou situací je ta, kdy se obstarává pro dané dítě dlouhodobější řešení, ať už osvojení či klasická pěstounská péče. U této formy pěstounské péče se pěstoun stává zaměstnancem státu a pobírá plat 20 000 korun měsíčně + příspěvek na úhradu potřeb dítěte (4000)+ pokud se jedná o mladší děti, mají nárok i na rodičovský příspěvek, nebo mateřskou. Každý pěstoun je také nucen podepsat dohodu o výkonu s příslušnou organizací. Maximální doba, po kterou může být dítě v péči je jeden rok. Podrobněji se této formě pěstounské péče budu věnovat v kapitole „o novele“ v závěru teoretické části bakalářské práce.

4. Zprostředkování pěstounské péče

Řízení se zahajuje na návrh osoby či osob, která se chce stát pěstounem. O svěřeni dítěte, jak již bylo zmíněno, vždy rozhoduje soud. Vnitrostátní zprostředkování v rámci České republiky zajišťují Krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Proces posuzování začíná u obecního úřadu s rozšířenou působností.

Proces zprostředkování má několik fází a spočívá:

1. ve vyhledávání dětí, které mohou být svěřeny do pěstounské péče;
2. ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny;
3. v odborné přípravě budoucích pěstounů k přijetí dítěte do rodiny;
4. ve výběru určité osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte, jemuž se pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.⁸

Sociální pracovník příslušného úřadu vede se zájemci o pěstounskou péči rozhovor, který je zaměřen především na důvody a motivaci jejich rozhodnutí, poté vysvětlí potřebné náležitosti k podání žádosti. Předá jim formulář žádosti (viz. příloha) o zařazení do evidence, který následně i s dalšími dokumenty (doklad o zdravotním stavu, o státním občanství, o ekonomických poměrech rodiny, výpis z trestního rejstříku) a písemným vyjádřením ze šetření rodiny zasílá krajskému úřadu. Žadatelé jsou následně pozváni k psychologickému posouzení, kde jsou shrnuty zkušenosti, jejich stabilita, vlastnosti, rodičovské postoje a v neposlední řadě důvody, které vedou k přijetí opuštěného dítěte. Tyto závěry jsou součástí celé žádosti.

Před přijetím dítěte také absolvují přípravný kurz, který budoucím pěstounům poskytuje potřebný základ vědomostí o specifických otázkách pěstounské péče. V rámci kurzu probíhají přednášky, skupinové diskuse, nebo je zde možnost setkat se s odborníky a dalšími pěstouny, které mohou sdělit své osobní zkušenosti. Kurz, neboli školení v „klasické pěstounské péči“ trvá 40 hodin a u té „profesionální pěstounské péče“ 72 hodin.

Takovou přípravu považuje zákon za potřebnou a účelnou pro každého žadatele. Po kurzech přípravy nastává období čekání, které může trvat různě dlouho. Záleží to především

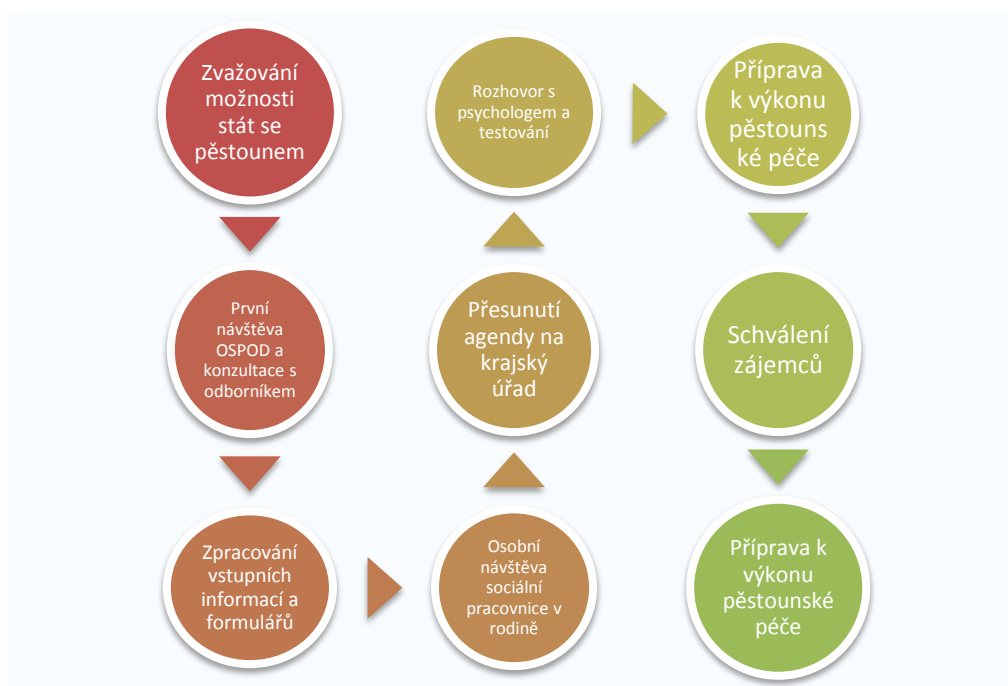
⁸ BUBLEOVÁ V. A KOL., *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, Praha, 2011, s. 21

na tom, jaké představy o dítěti žadatelé mají. Tyto požadavky na děti bývají mnohdy vyšší, než mohou splňovat děti, které potřebují rodinu.

Každý kraj má také různou dobu čekání. V každém kraji pak pravidelně zasedá poradní sbor, který se skládá z odborníků z řad psychologů, sociálních pracovníků a ředitelů dětských domovů či kojeneckých ústavů. „Na jejich posouzení a odpovědnosti nyní závisí výběr nejvhodnější rodiny pro konkrétní dítě, spojení osudů a společná cesta životem.“⁹

Čekací doba se u pěstounské péče se pohybuje zhruba okolo jednoho roku. Tento čas očekávání mohou budoucí rodiče využít k přípravám na budoucí roli.

Schéma:

4.1 Finanční zajištění pěstounských rodin

Rodinám, které se ujaly dítěte, o které se jeho vlastní rodina nemůže, nebo nechce starat a které je svěřené do jejich pěstounské péče, stát poskytuje hmotné zajištění, v podobě dávek pěstounské péče. Tyto dávky upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí a nárok na ně mají: pěstoun, osoba, které bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče, poručník, který o dítě osobně pečuje a pěstoun na přechodnou dobu.

Hmotné zajištění je tedy v podobě pěti dávek, které jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí a na další náklady spojené s touto péčí.

⁹ MATĚJČEK A KOL., *Osvojení a pěstounská péče*, Portál 2002, s. 25

S přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí k datu 1. 1. 2013 dochází k několika změnám ve způsobu a výši jakou mají dávky pěstounské péče, také přestaly být součástí státní sociální podpory.

Nutno také podotknout, že pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče může vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory, jako např. rodičovský příspěvek nebo přídavek na dítě.

Mezi sociální dávky pěstounské péče patří:

- Příspěvek při převzetí dítěte
- Odměna pěstouna
- Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Žádosti o poskytnutí těchto dávek vyřizují Úřady práce. Žadatelé by se měli obracet na úřady v místě svého trvalého bydliště. Mohou tam žádat nejen o dávky pěstounské péče ale i o další sociální příplatky a podporu.

Druhá možnost je, že si formulář vyplní online přímo na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. K vyplnění formuláře jej stačí vytisknout a čitelně dopsat požadované údaje.¹⁰

Vyplnění žádosti na úhradu potřeb dítěte a podání formuláře by se mělo řídit pokyny:

- *Žádost o dávku podává osoba pečující nebo osoba v evidenci*
- *Vše se vyřizuje na příslušném Úřadu práce*
- *Žádost se podává souhrnně za všechny děti, které má pečující osoba svěřena do péče*
- *Kromě formuláře může být nutné doložit i další informace a skutečnosti*

Dávky pěstounské péče náleží nejdříve za měsíc, ve kterém byl návrh na svěřením dítěte do pěstounské péče osoby, která má dítě v péči na základě předběžného opatření soudu, podán.

¹⁰ <http://www.socialni-davky.eu/davky-pestounske-pece>

4.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na tuto dávku má nezaopatřené nezletilé dítě, které je svěřené do pěstounské péče. Nárok je i v případě po dosažení zletilosti, ovšem jen za předpokladu, že se i nadále jedná o nezaopatřené dítě, nejdéle do 26 let.

O příspěvek na úhradu potřeb zletilého dítěte žádá samo zletilé dítě, dítěti je pak rovněž příspěvek vyplácen.

Příspěvek nenáleží, pokud je dítě pobírá sirotčí nebo invalidní důchod, je-li tento důchod vyšší nebo roven příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Je-li důchod nižší než příspěvek, náleží příjemci příspěvek v takové výši, která přesahuje částku důchodu.

Příspěvek rovněž nenáleží, po dobu, po kterou je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do zařízení pro péči o mládež, nebo se nachází na základě rozhodnutí soudu v péči jiné osoby.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte přestala záviset na životním minimu, ale na věku a je definována pevnými částkami.

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let
- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let

Pokud je svěřené dítě zároveň závislé na fyzické pomoci jiné osoby. Konkrétní výše dávek se odvíjí od stupně závislosti.

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
Do 6 let	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
6-12 let	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
12-18 let	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
18-26 let	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

¹¹(tabulka se nachází na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí)

4.1.2 Odměna pěstouna

Jedná se o dávku, která je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Nárok na tuto dávku má tedy osoba pečující a osoba v evidenci. Odměna je posuzována jako příjem ze závislé činnosti pro účely daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a na všeobecně zdravotní pojištění.

Výše dávky je tedy v zákoně uvedena v „hrubém“. Před výplatou této odměny provede Úřad práce odvody na daň z příjmu (pojistné na soc. zabezpečení, zdravotní a úrazové pojištění), poté pěstouni dostávají odměnu již v „čistém“.

Nutno také uvést, že pokud se při společné pěstounské péči jedná o manželský pár, náleží dávka pěstounské péče pouze jednomu z nich, to si manželé určují sami, na základě vlastní dohody.

¹¹ <http://www.mpsv.cz/pestounske-davky>

Počet dětí v pěstounské péči	Měsíční výše odměna pěstouna v Kč
1	8000
2	12 000
Alespoň 3, nebo 1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV, nebo jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě	20 000
1 dítě na přechodnou dobu a toto dítě je závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III nebo IV	24 000
Každé další dítě	+ 4000

K tématu této pěstounské dávky, bych si dovolila citovat slova pěstounky a doktorky Dagmar Zezulové „Pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovou dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu.“¹²

Často se totiž můžeme setkat s poznámkami typu, „já za výchovu svých dětí také nedostávám peníze, tak proč by měli pěstouni“. Rozhodně si také nemyslím, že se jedná o částku, která by u klasických pěstounů vedla k rychlému a pohodlnému zbohatnutí.

4.1.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek se vyplácí osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Je důležitý na nákup potřebných věcí pro přicházející dítě. Je stanovena pevnými částkami podle věku dítěte.¹³

1) do 6 let- 8000

2) od 6-12 let- 9000

3) od 12- 18 let- 10 000

¹² ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Portál 2012, s.20

¹³ <http://www.mpsv.cz/davky-pestounske-pece>

4.1.4 Příspěvek na zakoupení vozidla

Podmínkou nároku na tento příspěvek, je že pěstoun má v péči alespoň 3 děti. Další podmínkou je, že nesmí toto vozidlo používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je pořizován ve výši 70 % z pořizovací ceny vozidla, respektive ceny opravy vozidla, nanejvýš však 100 000 Kč.

4.1.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Tento příspěvek se objevil až po přijetí novely zákona, tedy 1. 1. 2013. Jedná se o jednorázovou dávku, na kterou má nárok dítě, které bylo v pěstounské péči, dosáhlo zletilosti a bylo mu ukončeno vyplácení příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

Výše této sociální dávky, je v roce 2014 stanovena na 25 tisíc korun.

4.2 Děti vhodné pro pěstounskou péči

Dětem je obvykle jedno, jaká je jejich právní situace. Děti vhodné jak do adopce, tak i do pěstounské péče mají stejné potřeby, zkušenosti a práva (právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání). „*Jsou nemocní, ale jejich nemoc se nedá pojmenovat, neexistují žádná lékařská měřítká, je to hluboké, niterní zoufalství a opuštěnost*“.¹⁴

Děti vhodné do pěstounské péče jsou tedy především opuštěné děti, které vyžadují nejen individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jsou to děti, které mají psychomotorické či zdravotní obtíže, nebo skupiny sourozenců a děti jiného etnika (u nás se jedná hlavně o děti z romských rodin). Tyto děti většinou rodinu mají, ale nemohou v ní z různých důvodů žít.

Řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče může probíhat i za účasti rodičů, a to z hlediska právního, v případě jejich nesouhlasu. Je ovšem také možné, aby nejprve proběhlo řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti, potom může být dítě svěřeno do pěstounské péče bez jejich účasti. Pokud je dítě ve věku, kdy je schopno vyjádřit se k pěstounské péči, má být přihlédnuto také k jeho názoru.¹⁵

Náročným úkolem je jistě přijetí staršího nebo postiženého či dítě jiné národnosti. Vyžaduje to především trpělivost a odhodlání čelit různým obtížím, jak ze strany dítěte, tak i

¹⁴ ZEŽULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Portál 2012, s. 21

¹⁵ BUBLEOVÁ V., *Osvojení a pěstounská péče*, Portál 2002, s. 19

původních rodičů a mít na paměti, že dítě si tuto situaci nevybralo. Od sociálních pracovníků a z praxí absolvovaných v zařízeních zabývajících se náhradní rodinnou péčí vím, že dětí vhodných pro pěstounskou péči je mnoho, ale žadatelů o tuto formu péče podstatně méně.

4.3 Převzetí dítěte

Začíná vždy na základě vyzvání příslušného krajského úřadu k pohovoru o konkrétním dítěti, pro které byli žadatelé vytipováni poradním sborem jako vhodní. Sociální pracovník s nimi mluví o všech údajích o dítěti, o jeho psychickém a zdravotním stavu, o původní rodině a v neposlední řadě o dalších právních krocích, které následují. Budoucí rodiče se mohou rozhodnout, jestli to vybrané dítě je to pravé. Pokud se rozhodnou, že ano, následuje návštěva a první kontakt s dítětem v kojeneckém ústavu, nebo dětském domově.

Z praxí vím, že tato setkání bývají mnohdy velmi emotivní. Byla jsem svědkem, kdy žadatelé navštěvovali pravidelně dvojčátka, každou návštěvu jim vozili hračky a sladkosti a po pár týdnech si nakonec holčičky odvezli domů.

Sociální pracovníci v zařízení, kde je dítě umístěno, také sledují situaci a domlouvají se s žadateli, protože právě oni dítě dobře znají. Pokud vše probíhá zdárným způsobem, dochází většinou k další návštěvě, po které si budoucí rodiče mohou dítě odvézt domů. Ovšem takto se postupuje spíše u malých dětí a kojenců, u starších dětí je důležité to neuspěchat, ale pečlivě sledovat návštěvy a chování dítěte. Postupně se překonává nedůvěra, nesmělost a odtažitost dítěte. *„Proto jsou vždy budoucí rodiče upozorňováni, aby byli trpěliví a nevynucovali si okamžité předání dítěte. Teprve tehdy, kdy je vytvořena oboustranná citová náklonost, může být dítě svěřeno do nové rodiny.“*¹⁶

Po tomto období následuje tzv. předpěstounská péče, zákonem stanového tříměsíční lhůta. Rodiče se již o dítě starají a dochází k ověření, zda jsou v rodině předpoklady vytvořit uspokojivý a úspěšný vztah. Poté noví rodiče přicházejí za sociální pracovníci na úřad a domluví se na dalším postupu a vyřizování soudních záležitostí.

Právní záležitosti jsou zajišťovány za pomoci oddělení sociálně-právní ochrany dětí, ale i nestátních neziskových organizací zabývajících se náhradní rodinnou péčí.

Sociální pracovník v místě bydliště pak podá soudu návrh na svěřeni dítěte do péče a soud rozhodne. Jeho úkolem je však nadále sledovat vývoj dítěte, provádět v rodině šetření a vypracovávat zprávy o průběhu.

¹⁶ MATĚJČEK A KOL., *Osvojení a pěstounská péče*, Portál 2002, s. 26

4.3.1 Principy a zásady samotného předání dítěte

Samotný proces předání lze plně zahájit ve chvíli, kdy přebírající rodina jasně deklaruje rozhodnutí, že chtějí dítě převzít do péče. Předávání dítěte by vždy mělo být z náruče do náruče (malé děti uložit do kočárku).¹⁷ U starších dětí je dobré, když to první setkání probíhá například někde venku na hřišti, kde se dítě může uvolnit a začít využívat pomoci nových rodičů (při šplhu na nějakou skluzavku, nebo stavění hradu z písku). Většinou jsou však děti zvyklé na nové pěstouny, protože je jezdili do dětského domova navštěvovat.

Smyslem procesu převzetí dítěte je také upozornit účastníky na možná rizika a zajištění další výchovy, případně pomoc terapeutů, bezplatných konzultací po celou dobu trvání pěstounské péče, při řešení pozdějších eventuálních problémech.

Pro první období je vhodné, pokud jsou dva partneři, tak aby oba zůstali doma. Pěstouni také musí být připraveni na komunikační bariéry dětí, nebo na tzv. „efekt odvrácené tváře“, který funguje u větších dětí. *„Když od dítěte, které s láskou vychovává, matka odvrátí tvář, je zoufalé, nešťastné a udělalo by cokoli, aby se na něj zase podívala, usmála se, přestala ho takto trestat“*¹⁸. Matka s odvrácenou tváří představuje pro dítě strach. Pokud totiž odvrátíte od dítěte, které přišlo z ústavu, zrak, znamená to pro něj, „dobrý, teď se nedívá, teď můžem“. Pohled z očí do očí, pro něj představuje nesnesitelný tlak, ohrožení, nejistotu.

Možná se novým pěstounům nebude líbit, jak původní rodiče a dítě pečovali a mají svou vlastní představu o tom, jak se budou o dítě starat, až je dostanou domů. Přitom je však nesmírně důležité alespoň nakrátko zachovat co nejvíce z obvyklého prostředí a zkušeností dítěte. Miminko je tak třeba seznamovat velice pozvolna a postupně s vaším dotykem, vůní, hlasem, obličejem a dalšími smyslovými orgány. Všechno se pro tyto opuštěné děti mění, proto by pěstouni neměli se změnami příliš spíchat.

Dítě by měli noví pěstouni přesvědčit o své stálosti, dítě pak získává důvěru a jistotu, postaví se pevně na vlastní nohy a bude si ve všech směrech mnohem více věřit.¹⁹

Těmto dětem skutečně chybí velmi významný kus dětství a to se podepisuje na každém dalším dni jejich života. Dítěti můžete pomoci svou obezřetností, nekonečnou mírou trpělivosti a laskavým přístupem.

¹⁷ MÁLÍKOVÁ J., JENÍČKOVÁ N., *Provázení rodiny jako dlouhodobý proces*, Rozum a cit 2012

¹⁸ ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Portál 2012, s. 36

¹⁹ ARCHEROVÁ C., *Dítě v náhradní rodině*, Portál 2001, s. 21

4.3.2 Úskalí pěstounské péče

Opuštěné děti se nacházejí v situaci, kdy se nad nimi stále vznáší otázky, kde jsou jejich rodiče, proč je opustili, jak vypadají. Vrozené pouto k vlastním rodičům bylo přetrženo bez jejich vědomí. Dítě nemá tak rozvinutý mozek, aby celou situaci mohlo pochopit a vyrovnat se s ní. „*V prvních letech života dítěte má rozhodující význam pro osud vedení dítěte osoba, která je pro něho nejbližší a nejdůležitější. Na základě důvěry je pak dítě schopno vybudovat si svoji sebedůvěru, svěřovat se druhým lidem a opět darovat důvěru druhým.*“²⁰

Nejtěžším a nejčastějším úskalím tedy bývá, jak dobře vychovat přijaté dítě. Stává se, že nová rodina se snaží dítěti vynahradiť to, co hrozného v životě prožilo, ale jejich jednání příliš upadá do promíjení a rozmazlování. Tento případ se však stává u malých dětí, které jsou v roli mladšího sourozence. Některé ochránářské postoje, utajování všeho před všemi je pak hlavní příčinou poruch chování dětí v pěstounské péči. Takové uzavírání problémů v rodině vychází z nekritického sebevědomí, že si to nejlépe vyřeší sami. A tak dělají pěstouni velkou chybu, když omlouvají záškolácké neomluvené hodiny, platí za ně dluhy, dělají školní úkoly, protože tím ztrácejí svou autoritu.

Dalším úskalím pěstounů je také hledání hranic schopností dítěte, neměli by ho přetěžovat zbytečně svými nereálnými představami o vývoji dítěte. Některé děti jsou velmi poškozené a postižené různými okolnostmi, které vedly ke ztrátě rodiny a je tedy nutné, svěřovat je do rodin, které mají opravdové předpoklady s láskou je vychovávat.

Mnohdy také špatně odhadují své síly a při jednání s úřady se raději zavírají. Co se týká dětí, velkým úskalím bývá překonávání zlomu odloučení se od biologické rodiny a pochopení nového života mimo něj. Je důležité, aby dítě u nových pěstounských rodin našlo bezpečí a jistotu a vytvořilo si důvěru.

Na druhé straně, návštěvy biologických rodičů, jak jsem se mohla dozvědět, také nepřispívají zrovna k blahu dítěte a nové pěstounské rodině. Většinou si pěstouni a i sociální pracovníci stěžují na nepravidelné návštěvy biologických rodičů, kteří mnohdy žijí asociálním způsobem života. Často totiž po nich zůstává doslova citovou spoušť. Považuji za důležité v tomto případě, aby se sociální pracovník stal takovým mezičlánkem mezi rodinami pěstounskými a původními, aby se domluvili na nějaké pravidelnosti návštěv, případně je omezili v zájmu dítěte.

Ze zkušeností pěstounů vím, že žádná příprava je nepřipraví na jedno konkrétní dítě, které má zrovna přijít k nim do rodiny. Každé dítě je jiné a každé vyžaduje jiný přístup.

²⁰ PREKOPOVÁ J., *I rodiče by měli dělat chyby*, Portál 2010, s. 106

5. Co nového přinesla novela o sociálně-právní ochraně dětí

Dne 7. 11. 2012 Poslanecká sněmovna přehlasovala veto prezidenta a přijala tak novelu zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Od 1. 1. 2014 zaniká zákon o rodině a nahrazuje ho nový občanský zákoník.

5.1 Práva a povinnosti pěstouna

S přijetím novely se změnila některá práva a povinnosti pěstouna, zůstává však povinnost osobně pečovat o dítě, vykonávat přiměřeně práva a povinnosti pěstounů a má také právo zastupovat dítě a spravovat jeho věci pouze v běžných záležitostech. Nyní už nemá vůči dítěti vyživovací povinnost.

Pěstouni mají nárok na pomoc při zajištění osobní péče o dítě, například při nemocích, při úmrtí osoby blízké, při narození dítěte, nebo vyřizování běžných záležitostí. Pokud se jedná o dítě, starší 2 let, mají nárok i na zajištění celodenní péče v délce 14 dnů. Dále na zprostředkování psychologické, terapeutické pomoci či zajištění vzdělání, a to vše bezplatně.

Co se týká povinností pěstouna, tak jednou z nich je to, že si musí stále zvyšovat znalosti a dovednosti a to 24 hodin. Musí spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPODEM), konkrétně s pracovníkem, který sleduje vývoj dětí a umožňovat sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče.

Co je další povinností, bohužel pro některé už ne tak přínosnou, je ta, že musí pěstouni podporovat styk s původními rodinami.

5.1.1 Dohody o výkonu Pěstounské péče

Novinkou pro pěstounské rodiny jsou již zmíněné dohody o výkonu pěstounské péče. Dohody upravují podrobněji práva a povinnosti pěstounů a dětí. V souladu s individuálním plánem ochrany dítěte a v souladu s rozhodnutím soudu. Tato dohoda se týká všech pěstounů, jak klasických, tak i těch „profesionálních“.

Dohodu mohou uzavřít s obecním úřadem s rozšířenou působností, kde má pečující osoba trvalý pobyt nebo i s jiným obecním úřadem. Nebo s pověřenou osobou, například z organizace. Musí ji uzavřít do 30-ti dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče.

Sociální pracovník musí také nově sledovat naplňování těchto dohod, a to tím, že 1krát za 2 měsíce se musí sejít s pečující osobou a svěřeným dítětem. Jednou za půl roku musí zpracovat písemnou zprávu a poslat příslušnému úřadu.

Sledování vývoje dítěte ze strany OSPODU zůstává (min. jednou za 3 měsíce návštěva v prvním půl roce, poté minimálně jednou za půl roku).

Vypovědět dohodu může osoba pečující vypovědět kdykoliv a to bez udání důvodů. V opačném případě ji může druhá strana vypovědět při porušování povinností, nebo když se jedná o maření sledování naplňování dohody.

5.2 Dávky pěstounské péče

Dávkám pěstounské péče jsem se již podrobně věnovala v předchozí části bakalářské práce. Částky se k 1. 1. 2013 změnila a narostly v rádech několika stovek. Nutno však říci, že například výše příspěvku úhrady potřeb na dítě, přestala záviset na životním minimu, ale na věku.

Nově se také setkáváme s příspěvkem při ukončení pěstounské péče, který je definován částkou 25 000, jedná se o jednorázovou částku v případě zletilosti dítěte. Zvýšila se i dávka odměny pěstouna a nově se z ní odvádí sociální a zdravotní pojištění + daně.

Odměna se může týkat i prarodičů nebo pra-prarodičů v případě příbuzenské pěstounské péče, ale pouze v případech hodných zvláštního zřetele, za něž můžeme považovat majetkové a sociální poměry rodiny, nebo zdravotní stav dítěte. Vždy o dávkách rozhoduje Úřad práce, který musí mít k dispozici vyjádření příslušného OSPODU.

5.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Mělo by se jednat o jakýsi krizový institut, tento druh pěstounské péče není novinkou, ale muselo dojít k několika úpravám, aby mohl fungovat v praxi. Žadatel o tuto formu pěstounské péče nese označení jako „žadatel v evidenci“.

Jedná se o formu krátkodobé pěstounské péče, v délce 1 kalendářního roku. Dítě se svěřuje pouze na základě rozhodnutí soudu, kterému podá orgán sociálně-právní ochrany dětí návrh. Důvody musí soud přezkoumávat jednou za tři měsíce.

Případy jsou takové:

- a) rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat
- b) svěřením na dobu, po jejímž uplynutí, lze dát souhlas k osvojení (6 týdnů po narození)
- c) na dobu nabytí právní moci soudu, že souhlas rodičů není třeba

Pěstoun na přechodnou dobu, jakožto státní zaměstnanec má nárok na odměnu pěstouna, tedy pobírá měsíční plat. Jde o částku 20 000 korun bez DPH. Týká se to těch, kteří jsou v evidenci, i když u sebe nemají zrovna žádné dítě, ale jsou připraveni na převzetí, nebo již pečují o 1 zdravé dítě. Pokud je dítě závislé na pomoci druhé osoby ve stupni závislosti II-IV pobírá pěstoun částku 24 000 korun.

Nový občanský zákoník dává velký důraz na vztah s biologickou rodinou. Pěstouni mají povinnost rodiče informovat o dítěti, udržovat a rozvíjet styk.

Novela, která měla mimo jiné za úkol dostat děti z dětských domovů do pěstounské péče, platí již necelým druhým rokem. Velkým problémem se stává však to, že z potřebných 500 pěstounských rodičů, jich bylo k lednu 2014 pouhých 115. Mimo to se objevují další úskalí, například, že v ústavu skončila holčička, kterou od pěstounů úřednice vrátili matce, která je závislá na drogách a s holčičkou pak žila na ulici.

Odborníci upozorňují i na to, že kvůli malému zájmu o pěstounství, jsou podmínky pro výběr těchto lidí, nastaveny příliš mírně. Děti se tak mohou dostat do péče zájemcům, kteří jsou věkem spíše prarodiče, než rodiče. Také děti, které jsou vědomě hodně poškozené a potřebují profesionální přístup psychologa, jež v dětských ústavech mají, tak stát dává do rodin, které nemusí být vůbec vzdělané a nemohou si s diagnostikou, nebo samotnou výchovou poradit. Ohrožené děti potřebují odbornou zdravotní a psychologickou pomoc spíš, než citovou vazbu k pěstounovi, kterého časem opouští. Na Slovensku například musí mít takový žadatel alespoň maturitu.

Důležité také je, aby pěstoun na sebe dítě příliš citově nepoutal. Dítěti mají dát lásku, zázemí a naučit ho důvěřovat.

„Pěstouni dítě jen zahřejí a pustí dál“

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, měla být přelomovým krokem v péči o ohrožené děti, snaží se sice do praxe uvést zásadní poznatek o nenahraditelnosti citové, ale vlna kritických ohlasů doslova zaplavuje tento institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Nesetkává se téměř s žádnými pozitivními ohlasy, ať už u odbornické nebo laické veřejnosti. Je více než jisté, že v oblasti péče o ohrožené děti je stále co zlepšovat.

Praktická část

6. Úvod do praktické části

V praktické části své bakalářské práce jsem se nejprve zaměřila na profesionální pěstounskou péči, která je bezesporu dnes nejdiskutabilnějším tématem v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Měla by dostat děti z dětských domovů a nahradit kojenecké ústavy po dobu, kdy se pro dítě hledá nové zázemí. Od platnosti novely, která nabíla účinnosti 1. 1. 2013, uběhl již rok a mě především zajímal názor sociální pracovníce na současnou situaci. Zajímalo mě také, jak novelu vnímá a jaký je o tuto formu pěstounské péče zájem. Všude se dnes můžeme dočíst či doslechnout, že novela zatím přináší samá úskalí a právě i to, se stalo předmětem mého zkoumání v rámci praktické části bakalářské práce.

O tom, jak vypadá klasická pěstounská péče v praxi a s jakou odezvou a problémy se musí žadatelé a pěstouni potýkat, jsem se dozvěděla následně, při dalším zkoumání. Pomocí metody rozhovoru jsem získala informace a příběhy oslovených pěstounských rodin. Mohla jsem si tak udělat obrázek a porovnat obě formy pěstounství v rámci současného nastavení systému služeb náhradní rodinné péče.

Závěrem bakalářské práce jsem se snažila shrnout všechny získané poznatky, osvětlit problematiku nejen týkající se novely, ale i dalších úskalí zákona a především vyjádřit svůj názor.

7. Metoda rozhovoru

Pro svou práci jsem si jako metodu výzkumu, zvolila polo strukturovaný rozhovor. Tato metoda mi připadala nejvhodnější, vzhledem k tomu, že i přesto, že je dán seznam otázek a témat, které musí zaznít, je respondentovi ponecháno volné pole působnosti v pořadí a formulaci otázek. Dalším plusem tohoto rozhovoru je, že dotazovaný má dostatek času a prostoru pro vyjádření svých názorů a také si můžeme jako tazatel ověřit, zda otázkám respondent porozuměl.

7.1 Organizace rozhovoru se sociální pracovníci

Oslovila jsem sociální pracovníci pracující několik let na OSPODU v Královéhradeckém kraji. Pracovnice byla velmi ochotná účastnit se mého rozhovoru, čili získat informace nebylo problematické, naopak jsme se o dané problematice příjemně pobavily.

Sestavila jsem 5 témat, 5 otázek, na které jsem chtěla znát odpověď a názor.

- 1) Jak vnímáte novelu a především profesionální pěstounskou péči?
- 2) Jaká vidíte největší úskalí?
- 3) Pozorujete velký zájem?
- 4) Jak probíhá proces žadatelů o tuto formu pěstounské péče?
- 5) S jakou motivací o tuto péči se nejčastěji setkáváte?

7.2 Interpretace otázek

1) *„Postupem doby zjišťujeme, že to není tak dobře hlavně pro ty děti. Ne všechny totiž mohou do té přechodné pěstounské péče jít, protože se jedná o děti, které jsou nějakým způsobem hodně poškozené. Když vezmeme v potaz kojenecké ústavy, kde se už děti poškozené rodí, například matkám drogově závislým, tak si myslím, že je dobře, když jdou do té PP, sice ta pěstounka má mnoho práce s takovým dítětem, ale má na to jedno miminko čas. Taková pěstounka musí být silná, protože tyhle děti, to co si prožili v těch devíti měsících, se*

podepisuje v prvních měsících jejich života. Neustále pláčou, blinkají, nepřibírají na váze, ovšem pak se to zklidní a je to krásný. Musí si také dobře uvědomit, že to není její dítě, ale je to práce.

Horší je, když se tedy jedná o starší děti. O děti s nimiž se rodiče potulují po ulicích, nemají na ně peníze a v kauflandu je vypustí a řeknou jim, najezte se. Tyhle děti, když pak jdou do nové rodiny, tak je to pro ně nesmírně těžké, protože jsou poškozený už vědomě. To je to, co my jako sociální pracovnice neradi vidíme. Podle nás by bylo daleko lepší, kdyby tyhle děti ve věku 3-5 let byli v nějakém dětském centru, kde na ně má čas psychologka, doktorka, protože po nějakém čase děti začnou mluvit o tom, že byli kopané, mlácené atd. Oni nevědí, že to nemají říkat, ono to z nich pak začne prostě nějak padat. Důležitá je totiž diagnostika dítěte, jen psycholog pozná, proč to tak kreslí a proč se neustále schovává pod stůl.

Když si vezmete, tak žádné dítě od hrozné mámy nechce, protože nemá nic jiného, než tu mámu. Pak je zapotřebí, aby šlo někam dál od těch rodičů, aby mu nedělali ze života peklo, do nějaké kvalitní pěstounské péče. A to je bohužel těžké, protože nejsou kvalitní pěstounské rodiny, které by byly natolik vzdělané, aby si takové děcko opečovávaly, že sice bude vzpomínat na to ošklivé dětství, ale už to nebude tak hrozné.“

2) *„Určitě to, že mají tito profesionální pěstouni podporovat kontakt s biologickými rodiči. U miminek to chápeme, ale u dětí, které si pamatují svoje rodiče, to není dobré. Pozorujeme to, když ty pěstouni vozí děti k nám na OSPOD, nebo do nějaké místnosti, která se předem domluví, že se tam rodič setká se svým dítětem. Nikdy jsme nezažili, že by nějaké dítě běželo radostně a „ahoj mami“, nikdy. Vždycky se to dítě schová, protože pozná novou pěstounku nebo pěstouna a už je tam jako doma. Schovává se za ně a říká, teto, nebo mámo, podle toho, jak jim říká, „pojď, já tady nechci být“. Ta máma, která si tu návštěvu vyjedná, přinese hromadu sladkostí, aby si dítě nějakým způsobem získala, chce ho zahltit tím, jak je jí líto, že je pryč. Stává se také, že ta máma už nepřijde, poté co zjistí, že je dítě v pořádku, a tak je s tím srozuměná. Pak přijde třeba už jen za námi na OSPOD, zeptat se jak se dítěti vede, případně chce nějaké fotky. Musím podotknout, že tohle děláme rádi, protože aby mu dala klid, čím víc ho totiž bude narušovat, bude dělat problémy, že ho chce zpátky, pak je to to nejhorší co může udělat. Dítě pak neví či je, kde je, a komu vlastně patří. Žádné dítě nechce zpátky na vlakové nádraží, toulat se po ulicích. Dítě u pěstounů získá dojem, jaká je normální rodina.*

Podle nás, ať se stýkají, ale ať má ten pěstoun minimálně 6 týdnů, jako mají maminky šestinedělí na to, aby se rozhodly, jestli chtějí, nebo nechtějí to mimčo, ať je mají i pěstouni,

na to aby mohli obejmout to děcko, aby ho mohli zpracovat tak, že tam budeš patřit, teď budeš s námi a my tě budeme vychovávat. Ne, že mu to někdo bude takhle narušovat.

Další důležitou poznámkou je, že když pozná, že ty návštěvy nefungují, musí se omezit a to v zájmu dítěte.

Dokonce někteří psychologové a učitelé začínají komentovat, že se z té přechodné pěstounské péče, začíná tvořit skupina dětí, která je problematická, právě proto, že nezažila a nemá pocit zázemí, které mu patří.“

3) „Ano, pozorujeme velký zájem, chodí sem lidé, protože se o tom dozvídají v televizi, nebo v novinách. V případě, že vědí, kam zajít, tak přijdou rovnou sem na OSPOD, ale někteří se o tom dozvídají právě v organizacích, kde se dělají i workshopy na téma setkání pěstounů, nebo informace k pěstounské péči. V těch organizacích mají možnost zjistit co to je ta profesionální pěstounská péče a jak to funguje. My jim pak vlastně dáme šestistránkový blanket, který musí vyplnit a informovat je, že pokud jsou pár, tak musí na školení oba. A to je mnohdy odradí, protože manžel nechce.“

4) „ Proces probíhá tedy tak, že žadatelé přijdou k nám na OSPOD, dostanou žádosti (dotazník pro zájemce o náhradní rodinnou péči, žádost o zařazení do evidence žadatelů, žádost o svěřeni dítěte do péče, žádost o lékařské vyšetření a souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a souhlas se zjišťováním osobních údajů). Musí také doložit občanský průkaz, výpis z trestního rejstříku, fotky a doklad o příjmu rodiny. My pak děláme v rodinách šetření a pohovor s dětma, pokud v rodině jsou a jsou starší osmi let. Nahlížíme také do evidence insolvenčního rejstříku a voláme na soud ohledně exekučního rejstříku. Protože se stává, že spousta z nich má dluhy a exekuce.

Žádosti se pak odesílají na Kraj, a když se jich tam nashromáždí třeba dvacet, tak se osloví organizace, která by mohla začít s přípravou pěstounů a pošle jim ty žádosti. Kraj pak dostane avízo, kde se sbíhají děti, které je potřeba umístit a zjistí, kde je pro něj volný pěstoun.“

5) „Motivace je u pěstounské péče různá, u některých se jedná o naplnění pocitu mateřství, u jiných vylétnutí starších dětí z hnízda, u některých potřeba sourozence. Ovšem praxe OSPODU je taková, že je tam velký podtext peněz. Spousta lidí přichází o práci, snižují stavy, či ruší podniky, a co si budeme říkat, peníze jsou peníze.“

7.3 Shrnutí získaných informací po rozhovoru se sociální pracovnící

Nebyla bych upřímná, kdybych řekla, že jsem něco podobného nečekala. Pracovnice mě tak trochu utvrdila v tom, že novela má svá velká úskalí a že na spoustu věcí zákon nepamatuje. Souhlasím s tím, že pro dítě to, čemu já říkám „putování“ z rodiny do rodiny, není dobré a nemá vůbec dobrý vliv na jeho psychickou stránku a dušičku. Také se mi nelíbí, že novela vnímá pěstounskou péči nikoliv jako posláním, ale jako zaměstnáním. Je smutné, že hlavní motivací pěstounů už není tak jejich zájem o děti a soucit, ale motivace finanční. Z dětských domovů a zařízení, které jsou profesionální, tak děti vytlačuje stát do rodin pěstounů, kteří se jako žadatelé zaregistrují ze zjištěných důvodů. Nutné si v tomto případě hlavně uvědomit, že děti nejsou zboží.

8. Výběr pěstounských rodin a organizace rozhovoru

Získat pěstouny, kteří by byli ochotní účastnit se rozhovoru, nebylo opět nijak problematické. Oslovila jsem čtyři pěstounské rodiny, předem jsem je seznámila s obsahem rozhovoru, a informovala je o tom, že jejich data a soukromí budou chráněna a že bude dodržena anonymita odpovědí.

Získané informace jsou dosti rozmanité, vzhledem k počtu dětí, věku, délce pěstounství. Domnívám se, že to není špatné, spíše naopak.

Prostřednictvím tohoto rozhovoru jsem chtěla zjistit, jaké mají osobní zkušenosti, jaký mají pohled na současný systém náhradní rodinné péče, co pro ně pěstounství vlastně znamená a co se pro ně, jako pro „klasické pěstouny“ změnilo s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V úvodu jsem nejdříve charakterizovala a představila jednotlivé pěstounské rodiny, uvedla věk, počet dětí, zaměstnání a délku pěstounské výchovy. Následně na to, jsem interpretovala jednotlivé otázky a v závěru shrnula získané poznatky.

8.1 Otázky:

- 1) Co se stalo prvním impulsem přijetí dítěte do pěstounské péče?
- 2) Jaký máte názor na samotný proces získání dítěte do péče?
- 3) S jakými problémy jste se potýkali v rámci příprav?
- 4) Jaký názor na pěstounství má vaše okolí?
- 5) Jak vnímáte svou roli pěstouna v rámci současného systému náhradní rodinné péče?
- 6) Co se pro vás, jako pro pěstouny změnilo od ledna 2013 v souvislosti s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

8.2 Pěstounské rodiny a interpretace otázek

1. Rodina

Žena (49), Muž (47) mající dvě dospělé děti (30 a 23). V pěstounské péči 14letý chlapec od roku 2010 (vzdálená rodina manžela). Momentálně od února další dvě děti v předpěstounské péči. Sourozenci chlapec 5 a dívka 6 let. Žena je v domácnosti a muž pracuje jako zedník.

Odpovědi:

1. *„Chtěli jsme další dítě, ale nepodařilo se nám to, o dítěti z DD jsme uvažovali dlouho, ale odrazovala nás ta příprava a papírování. Pak se na nás obrátily pracovnice OSPODu, jestli bychom nemohli přijmout Honzika, zemřel mu otec, matka pije a neměla kde bydlet, hrozil mu DD. Přijel poprvé na návštěvu a už to táhneme spolu čtvrtý rok. Aby tady nebyl tak sám, chtěli jsme další dítě (doufala jsem, že to bude rychlejší, když už jsme pěstouni), ale protože se celý proces táhl, rozhodli jsme se pro sourozence, jinak bychom tu měli zase samotné dítě mezi dospělými“.*

2. *„Celý proces je dlouhý, hrozně se to táhne (u nás rok a půl, ale jiní čekají i o moc déle).“*

3. *„S problémy jsme se nesečkali, jen mi připadalo docela zbytečné jezdit na přípravy 160 km několik víkendů a taky školitelky byly vesměs matky jednoho dítěte nebo bezdětné. Myslím, že všichni, co jsme tam byli, jsme měli větší zkušenosti s výchovou, než ony všechny dohromady. Známi vychovali šest svých dětí a tři měli v PP, a teď museli poslouchat, jak se to má dělat od člověka, který má jedno dítě.“*

4. *„Někteří lidé nás obdivují, ale nešli by do toho, někteří si klepou na čelo, že jsme blázni a dalším vrtá v hlavě, kolik za to dostaneme, a jak si namastíme kapsy, ale s tím se setkávají asi všichni pěstouni, říkám takovým lidem, že do toho můžou taky jít.“*

5. *„Roli pěstouna vnímám jako své životní poslání, víc jsem se nad tím nezamýšlela.“*

6. *„Novela mi přináší zatím jen povinnosti a zmatky. Pracovnice na OSPODu a na ÚP zatím nebyly řádně proškolené, někdy mám pocit, že toho o novele vím víc než ony, několikrát jsem jim už musela vysvětlovat některé pojmy a souvislosti.“*

2. Rodina

Žena (45), Muž (47) mající dva vlastní dospělé syny. V pěstounské péči 3 děti. Sourozenci chlapec (3) a dívka (5) v PP půl roku. Romská holčička (8 let) v PP 3 roky. Žena pracuje ve školní družině a muž je učitelem na ZŠ.

Odpovědi:

1. *„Chtěli jsme ještě holčičku, ale na těhotenství už jsem si netroufla, vzhledem k zdravotním problémům, které jsem měla při těhotenství se svými syny. Pěstounská péče nám přišla jako vhodný způsob, jak si splnit sen a navíc pomoci dítěti z dětského domova. V době, kdy jsme o tom uvažovali, jsem viděla v televizi rozhovor s paní Vrtbovskou z Natamy, což mne inspirovalo ještě víc. Připadali jsme si ještě dost mladí a plní síly na to, abychom mohli vychovávat ještě další dítě.*

Pro další děti jsme se rozhodli před rokem. Měli jsme už v péči holčičku, která pořád mluvila o tom, že chce další sourozence, aby nebyla sama. Vzhledem k tomu, že jsme se přestěhovali do velkého rodinného domu a měli ještě dost síly na další dítě, požádali jsme si znova a uvedli, že jsme ochotni přijmout i sourozence.

Motivací pro další dítě pro nás bylo i to, že jsme překonali všechny počáteční potíže a měli radost z toho, jak se naše holčička zlepšila. Chtěli jsme pomoci i dalším dětem.“

2. *„Naše zkušenost je příšerná. Největší chybou bylo, že jsme šli přes Natamu, protože jsme nevěděli, jak na to a tato možnost se nabízela. Zpočátku vypadalo vše dobře, procházeli jsme celým přípravným procesem bez problémů. Potíže nastaly až ve chvíli, kdy jsme absolvovali psychotesty.*

Celé psychologické vyšetření trvalo asi 1,5 hodiny. Psycholog byl naprosto příšerný, hodil přede mne obrázky Rorschachova testu a ptal se, co vidím, žádné vysvětlení, co po mně vlastně chtěl. Pak mi ukazoval nějaký test ruky a zase se jen zeptal, co vidím. Opět jsem nechápala, co mám říkat. Pak přede mne položil stopky a nějaký test se spoustou otázek. Byla jsem hrozně vystresovaná, že to nestihnu. Motivační rozhovor probíhal tím způsobem, že se mě zeptal, jaké jsem měla dětství a proč chci dítě do péče. Stejně to bylo u manžela. Našeho tehdy 15 letého syna zpovídala paní Vrtbovská bez naší přítomnosti. Byl z toho celý

vystrašený a přišel úplně bledý strachy, že nám nesmí nic říct. Závěr z toho všeho byl pro nás šokující. Mně byla doporučena psychiatrická péče a manželovi jen psychologická, neboť jsme oba bez sebevědomí, úzkostliví, já jsem navíc agresivní. Dostali jsme nějaká telefonní čísla, kam jsme se měli objednat. Paní Vrtbovská nám výsledek prezentovala tím způsobem, že pokud bychom dostali do péče dítě, tak u mne by došlo k totálnímu selhání a utápěla bych se v alkoholu a manžel by to psychicky nezvládl a odešel by od rodiny. Kromě toho náš syn je deviant, který by příchozí dítě nejspíš sexuálně zneužíval.

Pak jsme ještě absolvovali psychologické vyšetření na krajském úřadě. Posadili nás k počítači a vyplňovali jsme nějaké IQ testy. Výsledek nám neřekli, paní psycholožka jen pořád dokola říkala, že výsledek není dobrý a závěr je podobný jako v Natamě. Když jsme se ptali na konkrétní věci, tak nebyla schopná odpovědět. Dostali jsme samozřejmě z kraje zamítavé rozhodnutí. I když jsme byli úplně zdrcení, tak jsme to nevzdali. Naopak mne to nakoplo k tomu, abych si tohle všechno ponížení nenechala líbit.

Napsala jsem odvolání na MPSV a hned se mi ozvali a dali kontakt na jinou psycholožku k nezávislému prošetření. Paní psycholožka je naprosto úžasná osoba, profesionální přístup a její chování nás pozvedlo a dodala nám také spoustu dobrých podnětů. Celé vyšetření trvalo několik měsíců. Jezdili jsme k ní opakovaně na dlouhá vyšetření a rozhovory.

Výsledek byl překvapující pro nás oba. Dozvěděli jsme se nejen to, že nejsme blázni, ale i spoustu dobrých vlastností, o kterých jsme ani nevěděli. Krátce na to nás kontaktovali a dali nám první holčičku. Bylo jí tehdy necelých 6 let.

Nevím, jaké zkušenosti mají ostatní pěstouni, ale naše zkušenost je opravdu příšerná a kdybychom tolik nestáli o dítě a kdyby nám nepomohli z MPSV, nejspíš bychom to vzdali.

Po podání žádosti o další dítě už to nebylo tak strašné. Absolvovali jsme jen krátký psychotest a pohovor na kraji. Byla tam už jiná psycholožka, celkem příjemná. Byli jsme schváleni.

Protože se pořád nic nedělo, kontaktovala jsem paní Valovou z MPSV a ta nám ihned pomohla najít děti do PP. Je to moc hodná a milá paní a je vidět, že má opravdový zájem o tuto práci.

3. „Přípravy jsme absolvovali v Natamě, jak jsem se již zmínila. Celý proces trval několik měsíců. Jednalo se o několik celodenních návštěv v Natamě. Největším problémem pro nás bylo vzít si volno v práci. Vyplácali jsme skoro celou dovolenou. Co se týká samotné přípravy, tam musím říct, že mně osobně nedala nic. Hráli jsme různé psychologické hry a poslouchali

pořád dokola, že všechny děti z ústavů jsou zloději, lháři a podvodníci a že nás čeká jen to nejhorší. Konkrétní problémy jsme se ale nedozvěděli. Skutečnost pak byla úplně jiná. Vůbec jsme nebyli připraveni na problémy, které nás potkaly a museli je řešit s psychologkou, kterou jsme již znali z prověřování od MPSV.

Naše první holčička byla v hrozném psychickém stavu. Byla také dost celkově zanedbaná. V šesti letech neuměla mluvit, neuměla držet tužku a neměla základní hygienické návyky. V dětském domově nám řekli, že je asi mentálně zaostalá. Podle psychologického vyšetření byla dost opožděná. Měla také velké záchvaty vzteku a agrese. Vůbec jsme si nevěděli rady, na tohle nás nikdo nepřipravil. Zpočátku jsme mysleli, že to nezvládneme a nebyt té naší psychologky, byl by to pro nás velký problém.

Postupně se to začalo zlepšovat a holčička se dostala do správné úrovně vyspělosti. Jsme strašně rádi, že jsme to zvládli. Dnes chodí to 1. třídy, není to sice jedničkářka, ale školu celkem zvládá. S dalšími dětmi to bylo podobné. Když přišli sourozenci, vše bylo vzhůru nohama. Holčička má velké trauma z DD a byl velký problém s jejím začleněním. Byla agresivní k ostatním dětem a nemohla chodit do kolektivu, je také dost zanedbaná a opožděná. Je ale dobře, že s naší pomocí se rychle zlepšuje a vše zvládá. Teď už víme, jak na to jde to bez větších potíží.

Chlapec je celkem v pohodě, úplně normální kluk. Určitě by nám pomohlo, kdybychom si mohli předat zkušenosti s ostatními pěstouny.

Bylo by také přínosné, kdybychom během přípravy mohli navštívit dětský domov a třeba pohovořit s vychovatelkami, abychom měli aspoň minimální představu, v jakém stavu jsou děti a co od nich můžeme očekávat.“

4. „Naše okolí vše přijalo bez větších problémů. Naši rodiče byli zpočátku trochu překvapení. Říkali nám, že jsme se asi zbláznili. Máme odrostlé děti, můžeme si konečně užívat klidu a my si vezmeme další děti. Nakonec když děti uviděli, vše se změnilo. Přijali je naprosto bez problémů, děti je oslovují babi a dědo. Naši kluci byli ze všech dětí nadšení.

Co se týká sousedů, tak nikdy žádné problémy nebyly, jen zpočátku, když jsme si vzali romskou holčičku, tak na nás někteří divně koukali a vrtěli hlavou. Byli to hlavně důchodci, ti to asi moc nechápou. S mladšími sousedy nebyl problém, naopak nás podporují. V zaměstnání nám dokonce říkali, že nás obdivují, takže také bez problémů.“

Byli jsme oba s manželem přesvědčeni, že pokud by měl s naším rozhodnutím někdo problém, je to jen jeho problém a musí se s tím vyrovnat on sám. Naše rozhodnutí to nemůže změnit.“

5. „ A jak vnímám roli pěstouna? No připadám si jako vychovatel, který má jen samé povinnosti, ale žádná práva. S novelou se nezměnilo téměř nic. My jako pěstouni se musíme o děti starat, ale práva mají pořád jejich rodiče, i když se o ně nestarají. Stačí, aby občas napsali nebo se na děti zeptali a nemůžeme je zbavit rodičovské odpovědnosti. Kvůli každé hlouposti naháníme biologické rodiče nebo žádáme soud.“

6. „Pro nás se nic nezměnilo. Nevnímáme, že by bylo něco jinak. Psycholožku máme pořád stejnou, protože s ní máme moc hezký vztah a už nás zná, takže i když nám na OSPODu nabízeli jinou, zůstali jsme věrni té naší. Podepsali jsme dohodu s OSPODem, ale žádné výhody z toho pro nás neplynou. Máme sice nárok na dovolenou, ale co s dětmi? Necháme je brečet u cizích lidí? To asi ne, no, a že nám nabídli proplacení hlídání dětí v případě potřeby je jedna věc, a to že nám nic nedali, když jsme o to žádali, je věc druhá. Stejně je to s tou dovolenou, prý ji proplatí, ale děti musejí někam jet a mít zaplacený pobyt, nejde dát je hlídat domů k někomu, koho znají.

Pomohl by nám také příspěvek na dojíždění k lékaři. Jedna cesta nás vyjde přes 300 Kč. Jezdíme i několikrát měsíčně. Máme těch vyšetření celkem dost a leze to do peněz. Také máme smůlu, nikdo nám neodpověděl.

Co se týká nových žádostí o příspěvky PP, tak tam jsem byla dost rozčarovaná. Mám pocit, že co si nezjistím sama, to nemám. Překvapilo mne, že pracovnice na úřadu nebyly pořádně proškoleny a samy nevěděly, co všechno a jak máme vyplnit. Myslela jsem, že je na to myšleno a že budou vědět, co a jak. Nebyla to samozřejmě jejich chyba, ale bylo to pro nás i pro ně nepříjemné. Snažily se nám pomoci, ale informací bylo málo a nikdo pořádně nic nevěděl.

To, že je pěstounská péče brána, jako zaměstnání je také docela problém. Je sice moc hezké, že se to počítá do důchodu, ale pokud člověk při tom pracuje, tak platí příšerné daně, že se skoro nevyplatí chodit do práce. To, že byly dávky zvýšeny a zase zdaněny je jako kdyby se nestalo nic. Ve výsledku je to stejné, možná i horší. Daně nám seberou víc peněz, než kdyby to zůstalo po staru. No, a když jsem žádala o půjčku, tak mi řekli, že pěstounské dávky se nepočítají. Přestože máme z dávek přes 30 tisíc, jako kdybychom nebrali nic. Nemáme tedy nárok.“

Ještě bych ráda řekla, že by bylo dobré, kdyby pěstouni měli víc podpory z OSPODU. Měli jsme např. velké problémy s umístěním dětí do školky. Všechny děti přišly v době, kdy byly všechny školky v okolí plné a my neměli šanci je někam umístit.

Vím, že je nárok na to, aby jeden z pěstounů zůstal nějakou dobu doma, ale co potom? V prvním případě jsme museli dát holčičku do soukromé školky a platili přes 10 tisíc školkovně a k tomu ještě stravné a já navíc dojížděla do práce autem přes 40 km, jinak bych to nestihla do školky. Dávky, které jsme pobírali, zdaleka nestačily na pokrytí všech potřeb dítěte a tak jsme se pěkně zadlužili. Nikoho to nezajímalo a nikdo nám nepomohl. Stejně to bylo, když přišly sourozenci. Obvolala jsem všechny školky v dalekém okolí a nic. Všude mi řekli, že jsme měli přijít v dubnu k zápisu, a že jsme ještě tehdy neznali naše děti, nikoho nezajímalo.

Nakonec nám děti vzali do školky, kde se někdo odstěhoval. Je to přes 20 km od našeho bydliště. Bylo to příšerné. Ráno jsme vstávali v 5 hodin a v půl 6 už jeli do školky. Přes vesnice po namrzlé silnici cesta trvala skoro hodinu. Stejně to bylo odpoledne.

Připadala jsem si jako dálkový řidič. Asi po 3 měsících jsem to vzdala a zůstala doma. Od září půjdou děti do školky u nás, ale bylo to nejisté. Nevzali by nám je. Musela jsem je načerno přihlásit k trvalému pobytu u nás, i když ještě neproběhl soud, jinak by neměli dost bodů pro přijetí.

Mrzí mne, že na tohle nikdo nemyslí. Určitě se s tímto potýkají i další rodiny. Možná by bylo dobré, kdyby tyhle děti měly aspoň nějakou výhodu.

Přes všechno to negativní, co jsme si prožili, musím říct, že jsme moc rádi, že děti máme. Už máme nastudováno, co všechno můžeme a na co máme nárok a problémy už také zvládáme. Máme radost z toho, jak se děti zlepšují. Úplně nejlepší je pocit, když víme, že jsou u nás šťastné a že to, co děláme, má nějaký smysl.

3. Rodina

Žena (56), Muž (56) pěstouny ve zvláštních případech. V PP 3 děti školního věku 1. 3. a 6. třída. Pěstounská péče probíhá pátým rokem. Muž pracuje jako technik a manažer v továrně na výrobu dílů k automobilům.

Odpovědi:

1. *„Bioděti vylétly z hnízda, doma prostor a chuť ještě někomu pomoci, o někoho se starat, mnoho energie, altruismus.“*

2. *„ Je to příliš vleklý proces - možná má zájemce odradit. Z žadatelů se dělají obtížní žadatelé, ačkoliv nežádají, ale nabízejí. Stát, kterému jdou pomoci, v nich nevidí partnery, ale otravy. Aparát OSPOD na krajích nepracuje jednotně v celé ČR! Více zvykové postupy než jako reakci na legislativu, nechápou čas dětí, že velmi rychle uteče, jsou pomalí, leckdy i mstiví, když občan je aktivní, ačkoliv v mezích zákona, Nebojí se jít cestou v rozporu se zákonem (úmyslně lživé informace ve zprávách, postup s rozporu se zákonem).“*

3. *„Hodně zdlouhavé, časově náročné a problematické skloubit proces přípravy se zaměstnáním. Velký problém nastává v situaci, kdy je rodina již prověřena a schválena jako možná NRP - tehdy čekatelé čekají a mrhá se jejich potenciálem - v tuto dobu by již měl systém mít jasno, pro které dítě budou vhodné a dítě do péče nabízet v "bezprostřední" návaznosti na schválení.*

Čekatelé jsou bezradní a nevědí, jestli s nimi systém počítá, jestli je tedy vůbec někdo potřebuje. Děti je potřebují, ale úředník je pomalý a laxní.“

4. *„Od obdivu, respektu, snad i úcty, kladného hodnocení, přes projevy obav, "co budeme dělat, jestli děti začnou třeba krást" (možná se to stane, ale to i u biodětí - odpovídám já, budeme řešit, až to přijde)“ až k nepřátelským projevům - děláme to pro peníze, dostáváme na děti snad dost peněz, (hodinovou mzdu kolem 30 Kč si nikdo neuvědomí a směnu 24 hodin s obtížně vychovatelnými dětmi také ne).“*

5. *„Nastavení služeb je zatím vizí. Co si nezařídíme, nezjistíme, neobstaráme, to nemáme. Sociálně právní poradenství ani na OSPODu ani na Úřadu práce neexistuje. V řízení o příspěvku na péči úřednice se diví, když jsme přece věděli, koho si bereme, obsah potíží jako deprivace a problémy v sociální komunikaci úředníci nechápou a to ani LPK na OSSZ (nejsou na to školení, patrně, není to v diagnosách a LPK na to nejsou školeni).“*

6. *„Prakticky nic. Přibyly povinnosti - zorganizovat si partnera pro Dohodu, napřed si ho najít (my ho máme 60 km od domova, nikoho (bližšího, lepšího) jsme nenašli), velmi obtížná domluva s OSPOD při sestavování IPOD dítěte, přibyly povinnosti školení, ale to nás nijak*

nezaskočilo, školíme se sami průběžně bez ohledu na novelu a studujeme a hledáme informace v literatuře, na internetu, po známých pěstounských rodinách, u odborníků.

Rádi bychom, aby většina státního příspěvku 48000 Kč přišla na akce a programy a pomoc pro děti (i rodiny, pomoc při hlídání, nemoci) a ne aby se rozpustila na administrativu.“

V některých rodinách s napjatým rozpočtem panovaly obavy z toho, jak bude vypadat finanční řešení pěstounských dávek, než to naběhlo. Nyní jsou problémem termíny výplat dávek, pokud měly rodiny platby nastaveny na pevný termín příchodu pěstounských dávek. Nás to nezasáhlo, ale problém tu je a není malý.

Co trápí všechny je, že nynější odměna je i není plat, podle toho, jak je to pro stát výhodnější.

Nemáme výplatní pásky, nevíme, co částka představuje, jestli nám je započítána sleva na dítě či není, jak je to s daněmi apod. Prostě dostáváme částku a nevíme, co představuje - nehledě na to, že chodí dohromady v jedné částce s příspěvkem na potřeby dětí, tak není zřejmé, jakou částku které dítě dostává (ne, že bychom jim dávali najíst podle toho), ale nevíme, co suma obsahuje.“

4. Rodina

Žena (33) vdaná, tohoto času zeměměřič na rodičovské dovolené. Muž (38). V Pěstounské péči 2 nepříbuzenské dívky (2 a 3 roky) + vlastní syn (6 let).

Odpovědi:

1. *„Moje babička byla pěstounka a po porodu našeho syna, jsme si s manželem řekli, že je čas dát domov někomu odjinud.“*

2. *„Jako čekateli mi přišel neskutečně dlouhý (cca 2 roky + 1 rok doporučený odklad z důvodu nízkého věku našeho syna) jako pěstounku mi přijde, že stejně nic neuspěcháte, a kdyby příprava trvala kratší dobu, tak bychom zase měli jiné děti a bylo by to úplně jiné a třeba o dost horší.“*

3. *„Příprava nebyla většinou vedena dostatečně kompetentními lidmi, zajímavé byly přednášky lidí z praxe, pěstounů, ředitele KU, DD, ale samostatné bloky nestály za nic a*

nedozvěděla jsem se v nich nic, co bych v praxi použila. Snad jen, že mezi náhradními rodiči a dítětem má přeskočit jiskra, kterou jsem nikdy nezažila, a u mě to prostě takhle nefunguje. Vždy jsme dítě dostali velmi rychle - do týdnů od schválení. Takže bych si z přípravy měla pamatovat hodně, ale nějak mne neoslovila.“

4. Jsme mladí náhradní rodiče, takže občas zaslechnu povzdech, že jak někdo vychovává děti za svoje, tak já za peníze, ale většinou se jedná spíše o velkou podporu a obdiv. U jedné z našich holčiček se jedná o návratu do biologické rodiny (maminka si po výstupu z výkonu trestu upravila podmínky a již téměř rok žije spořádaným životem, nás navštěvuje a s dítětem se snaží vytvořit si vztah) a zde již okolí vidí, že PP není o financích, ale i o velkém nervovém vypětí, naopak ta druhá je dítě s autistickými rysy a to je také případ sám pro sebe. Nejbližší rodina to přijala jako normální věc a máme v nich velkou oporu.“

5. „Systém služeb NRP nám nepřinesl nic nového, co bychom nevyužívali již dříve, běžně s námi spolupracují psychologové (pracujeme se stykem s biomaminkou), psychiatr (tam dochází autistická holčička), pracovnice našeho OSPOD nám absolutně vyšla vstříc a dozoruje naše setkávání na jejím úřadě ještě před účinností novely, atd.“

6. „Získali jsme vyšší finanční odměnu v řádech stovek korun, získali jsme mnohem větší kontrolu nad námi, máme z právního hlediska naprosto neuchopitelný právní statut, kdy odměna pěstouna se bere z hlediska odvodů daní a zdravotního a sociálního jako plat, ale s nikým nemám žádnou pracovní smlouvu, ani nárok na dovolenou či jiné výhody zaměstnance, pořád jsme pro pracovníky úřadu práce „pobírači“ dávek, tj. sociální případ.“

Obecně ve společnosti jsme vnímáni, buď jako „vyžírkové“, kteří za obrovské platy se jenom starají o děcka (což zvládá skoro každý), děti v lepším případě obírají, v horším případě týrají. Nebo za blázny, které všichni moc obdivují, ale sami by do toho nikdy nešli.

Nikde se neuvádí, jaké děti chodí do NRP, jaké mají anamnézy, kolik z nich například krade, kolik z nich má trvalé psychické poruchy, nikde se nedozvíte o tom, kolik energie stojí vychovat dítě v NRP v porovnání s dětmi vlastními.

Jako pěstouni bychom se rádi zbavili jakési aury sebeobětování, jsme normální lidi, jsme různí, máme rádi děti a jediné co nás trochu odlišuje od zbytku společnosti je to, že abychom přijali do svého srdce dítě, tak se nám vůbec nemusí narodit. Nejsme všichni ani silně věřící, ani všichni nežijeme na statku, ani nejsme všichni prostšího ducha, jak si to o nás společnost

představuje. Potřebovali bychom spíš trochu pochopení, že ti naši miláčkové nejsou standartní a velmi často se chovají "divně", a nebo prostě "jinak"

8.3 Shrnutí získaných informací po rozhovoru s pěstouny

Od obdivu k respektu snad i úcty, kladného hodnocení přes projevy obav až k nepřátelským projevům, tak jsou v dnešní době pěstouni vnímáni. V horším případě jako „pobírači dávek“ a v tom lepším jako lidé, kteří mají svatozář a obětují kus svého života dítěti, které nemělo štěstí na svou vlastní rodinu. Samy však svou roli vnímají jako životní poslání. Pěstouni nemají kladné hodnocení z hlediska procesu získání dítěte, hodnotí ho jako zdoluhavý, vleklý proces, který může lečjakého žadatele spíše odradit. Problém vidí také v tom, že ačkoliv jsou to právě oni, kdo se o děti starají, však práva mají pořád jejich rodiče a tak s prominutím každou blbost musí nahánět biologické rodiče, nebo soud. Často se také setkávají s nekompetentností pracovníků státní správy, s neinformovaností některých sociálních pracovníků a především jejich nespolečností. Také by uvítali větší angažovanost státu při propagaci pěstounské péče například prostřednictvím médií. Obecně by se však pěstouni rádi zbavili povědomí lidí, že pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze. A to je velký rozdíl.

9. Závěr

Je nutné si uvědomit, že v zařízeních ústavní péče vyrůstá stále velký počet dětí. Jedná se o děti, které přišly o vlastní dobrou biologickou rodinu, která je základní podmínkou zdravého a šťastného vývoje.

Není v silách dětí takovou situaci snadno a bez následků zvládnout. Být opuštěn, nebo ztratit vlastní rodinu je těžký osud, se kterým se bude dítě vyrovnávat celý život. Proto by měli mít budoucí, ať už pěstounské nebo adoptivní rodiče na paměti, že dítě si tuto situaci nevybralo.

Žijí v ústavech bez možnosti vytvořit si vztah k jedné osobě. Chybí jim citové připoutání k blízké osobě, které patří k významným jevům v životě dítěte a má zásadní vliv na jeho duševní a emotivní vývoj.

V současné době se stáváme svědky krize rodiny a tradičních hodnot. Mnoho rodin se rozpadá, děti se rodí mimo manželské svazky a roste počet ohrožených dětí a dětí, které vyrůstají bez vlastních rodičů. Proto za nejúčinnější cestu, kterou můžeme opuštěnému dítěti pomoci, je že mu poskytneme přechodně nebo dlouhodobě bezpečí a lásku vlastní rodiny. Léta osvěty a podpory ze strany státní správy a neziskových organizací přispěla k profesionalizaci náhradní rodinné péče.

V každém případě by vždy mělo jít o to, aby vhodné dítě přišlo do vhodné rodiny, aby mu dobře rozuměli, pochopili ho a dali mu kvalitní základy rodinného soužití. Důležité je aby noví rodiče vytvořili dětem domov, dali jim lásku, a tak i šanci na lepší život.

Vždy se mě velice dotýkaly osudy a příběhy opuštěných dětí, dětí, které vyrůstají bez vlastní maminky, nebo tatínka. Cíleně se však věnuji pěstounské péči, která je jedním z typů náhradní rodinné výchovy, důvod je i takový, že jsem se sama chtěla stát pěstounkou. Pěstounská péče umožňuje dětem vyrůstat v rodině, která jim poskytne bezpečí a lásku, v takové míře, která se nejvíce přibližuje životu v „normální rodině“. Mrzí mě, že v dnešní době a vůbec s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, můžeme nacházet i pěstouny, pro které je jejich finanční situace velkou motivací.

Opravdu si myslím, že ti, kteří skutečně chtějí pomáhat, to dělají už dnes. Nutno také podotknout, že díky profesionalizaci pěstounské péče tak budeme vytlačovat děti z dětských ústavů, kde jsou odborníci, do rodin, které se zaregistrovali z čistě zjištěných důvodů. Reakce

veřejnosti jsou různé. Řekla bych, že se v tomto ohledu rozdělila na dva tábory, někteří jsou pro a jiní zase proti, ti co souhlasí, většinou argumentují tím, že ústavní péče ze své podstaty nemůže dětem poskytnout to, co péče v rodině. S čímž se dá určitě souhlasit, ale „putování“ na rok do pěstounské rodiny, po roce zase jinam, není dobré. Podle mého názoru se v tomto ohledu vůbec nepřihlíží na psychiku dítěte. Budou střídat rodiny, stále znovu a znovu si budou zvykat, tento osud je mnohem krutější. Zákon je surový a bezcitný.

Psaní bakalářské práce bylo pro mě velkým přínosem, zejména praktická část. Měla jsem možnost poznat některé pěstounské rodiny, poslechnout si jejich příběhy a zkušenosti ze života pěstounství. Velice mě také obohatil rozhovor se sociální pracovnící, která mi pomohla nahlédnout pod pokličku orgánu-sociálně právní ochrany dětí a osvětlit nynější změny v zákoně.

V úplném závěru, bych si dovolila citovat slova našeho bývalého prezidenta Václava Klause, který tento zákon vetoval, že děti „nejsou majetkem společnosti“, a bohužel tento zákon na to málo pamatuje.

